

A bombayi csillagmenet

India minden égtája felől haladt egy csillagmenet Bombaybe. Célja: a *Szociális Világforum*. Január közepén kezdődött, de sok ezer ún. „érintheetlen” már december közepén útnak indult. A magukkal vitt poszterek közül soknak egy nagy költemény néhány sora a felirata:

„Nem kérem a ti egetek Napját / földjeiteket / toronyházaitokat vagy nyaralóitokat / Nem kérem isteneiteket vagy kasztjaitokat / Csak emberi jogaimat kérem. / Tüdöm minden levegővétele / megrengeti hagyományaitokat / poklaitokat és mennyországokat. / Ezek ugyanis félnek a bepiszkolódástól... / Meg fogtok verni engem / szállásomat föl fogjátok égetni. / De barátaim! / Hogyan fogjátok letépni szavaimat / amelyek napként állnak keleten? / Adjátok meg jogaimat... / Jogaim felkelnek, mint a Nap.”

Kereken harminc év telt el azóta, hogy az „érintheetlen” A. Limbale megírta ezt a verset Indiában. Egyike ez azoknak a szövegeknek, amelyekben az érintheetlenek olyan fogalmakat hoznak összefüggésbe emberi jogokkal, mint a napfelkelte vagy a fényesség. Az 1950-ben kihirdetett szövetségi alkotmány hivatalosan eltörölte ugyan az érintheetlenséget, ténylegesen azonban változatlanul erőteljesen elnyomják a dalitokat – a „megtört embereket” –, ahogyan a politikailag öntudatos érintheetlenek ma nevezik magukat.

Limbale versének ma éppoly erős mondanivalója van, mint a '70-es években, ezért idézik a Bombaybe, a Szociális Világforumra tartó menetben is. India minden sarkából indultak decemberben aktivisták. Egy 200 dalitból álló központi csoport az egész utat maga mögött hagyja. A menet során ezrek csatlakoznak hozzájuk, a csoport tagjai pedig 900 rendezvényt tartanak az út során, hogy tájékoztassák a dalitokat jogaikról, valamint a globalizáció veszélyeiről.

„Tekintettel a dalitok különleges diszkriminációjára és az ellenünk irányuló, a kasztrendszerből fakadó erőszakra, fontos, hogy igényeinkkel jelen legyünk a Szociális Világforumon”, mondja Paul Divarkar, a *Nemzeti kampány a dalitok emberi jogaiért* egyik társalapítója, s a csillagtúra társrendezője. Ezt a kampányt 1998 végén, az Általános Emberi Jogok Nyilatkozatának 50. évfordulóján indították el, és fontos fóruma annak, hogy a dalitok világszerte megköveteljék emberi jogukat. A kampány

beleilleszkedik az érintheetlenek felszabadításáért a 19. század közepén indult mozgalmak hosszú sorába – vagyis azoknak az embereknek a felszabadításáért, akik alatta állnak, illetve kívül állnak a hindu kasztrendszeren.

A dalitok több dologban egyetértenek az indiai kormánnyal: a szövetségi alkotmány a világ legjobbjai közé tartozik, ami a kisebbségi jogokat illeti. A benne rögzített támogatási intézkedések – mint például az egyetemeken vagy bizonyos foglalkozásokban a dalitoknak fenntartott helyekről – megteremtettek egy kis dalit középosztályt. A demokratikus folyamat lehetővé tette továbbá, hogy egyes dalitok magasán kiemelkedtek. Így például az érintheetlen *Mayawati* többször is miniszterelnöknője volt a 150 millió lakosával legnépesebb szövetségi államnak, Uttar Pradeshnek. R. K. Narayanan személyében pedig röviddel az ezredforduló előtt először került egy érintheetlen államelnöki hivatalba. A dalitok nagy többsége azonban ma nyomorban él. Minden társadalmi mutató szerint – oktatás, egészségügy vagy tiszta ivóvízhez jutás – az ő helyzetük a legrosszabb. Legtöbbjük földnélküli mezőgazdasági munkás, vagy a városokban adják el magukat napszámosnak. Ráadásul továbbra is nekik kell elvégezniük minden „tisztátalannak” számító, döglött állatok, emberi hullák, vér és ürülék érintésével összefüggő munkát. Szűk egymillió dalitnak mindmáig pusztá kézzel kell latrinát tisztítania. A legtöbb gyermekmunkás, ill. adósrabszolgává lett indiai is az érintheetlenek soraiból származik.

Az aktivisták az érintheetlenek nyomorúsága melletti további bizonyítéknak tartják, hogy India kormánya 1989-ben kénytelen volt törvényt hozni a dalitokkal szembeni kegyetlenkedés ellen. Mivel vonakodnak attól, hogy továbbra is alsóbbrendű embereknek számítsanak, „áldozataivá válnak annak az irtó hadjáratnak, amely kegyetlen bűnözés formájában folyik ellenük”, áll emberjogi kampányuk nyilatkozatában. Több tanulmány szerint az érintheetleneknek főként vidéken bekövetkezett mozgolódása a dalitok elleni, növekvő erőszakhoz vezetett. Ha a dalitok lázadónak, igazságos bért követelnek vagy a jogaikra építenek, számolniuk kell a következményekkel: kunyhóikat felgyújtják, férfijaikat megkínózzák és meggyilkolják, asszonyaikat és lányukat megerőszakolják és

megölik. Egy hivatalos jelentés szerint 2000-ben közel 24000 erőszakos cselekményt követtek el dalitok ellen, s ebből több mint 3000 volt gyilkosság. Hogy mekkora a homályban maradt esetek száma, senki sem tudja megmondani.

A dalitok javára hozott 1989-es törvény alig valósul meg. Dalitok ellen elkövetett bűncselekményt ritkán követ per, és még ritkábban büntető ítélet.

Udit Raj, vezető Új Delhi-i dalit aktivista és az Igazságosság Pártja alapítója szerint az érintheetlenek felszabadítása csak azzal kezdődhet, hogy háttat fordítanak a hinduizmusnak. „A hinduizmus az egyetlen olyan vallás, amely hátrányos társadalmi megkülönböztetést tanít és terjeszt”, hangsúlyozza Raj, és azt kérdezi: „Hogyan kaphatnának így a dalitok valaha is méltóságot és tiszteletet?” Raj szerint az áttérések a dalitok mentális felszabadulásához vezetnének, és erőt adnának nekik civil küzdelmeikben.

A dalitok megvetésének szélsőséges példaként hozza fel Raj, hogy 2002 októberében a Delhivel határos Haryana államban öt dalitot meglinccseltek azért, mert állítólag megölték egy tehenet. Raj kijelenti: „Ez kétségtelenül nyilvánvalóvá teszi, hogy egy dalit élete kevésbé fontos, mint egy állaté.”

Amikor a dalitok sorsukról beszélnek, ismételten szóba kerül az állatok és az érintheetlenek kezelésének összehasonlítása. Udit Raj egy másik esetet is említ: „Egy-két hónappal ezelőtt egy Jaipur közeli faluban a dalitoknak nem engedték meg, hogy vizet vigyenek egy tóból. Az állatok, kutyák, kígyók hozzáférhetnek a vízhez, a dalitok nem. Amikor a dalitok szembe akartak szegülni ezzel a tilalommal, a magasabb kasztok hozzátartozói botokkal támadtak rájuk. Nem világos-e, hogy ebben a helyzetben az áttérés az egyetlen megoldás a dalitok számára?”, kérdezi Raj, akinek mintaképe *Bhimrao Ambedkar*, az érintheetlenek 20. századi nagy vezére, a független India alkotmányának megalkotója és első igazságügy-minisztere. A kasztrendszerhez ragaszkodó erők miatt őt ért kudarck miatt Ambedkar lemondott miniszteri hivataláról, és 1956-ban több száz ezer dalittal együtt áttért a buddhizmusra, amely nem ismer kasztokat.

Egyes radikális hindu szervezetek masszív fenyegetést látnak az átlépésre történő felszólításokban. A szö-

vetségi síkon koalícióban kormányzó, hindu nacionalista *Indiai Néppárt* már utalt arra, hogy egész Indiára kiterjedő áttérés-ellenes törvény megalkotásában érdekelt. Főleg keresztényeknek vetik gyakran a szemükre, hogy csábítással és kényszerrel szereznek új megtérőket. Ezt mind a katolikus, mind a protestáns egyház visszautasítja.

Sok dalit számára persze kérdés, hozna-e számukra egyáltalán valamit, ha átlépnének valamelyik másik vallásba. A vallási kisebbségek ugyanis, így a keresztény egyházak sem vonhatják ki magukat a túlnyomó részt hindu India szociális és kulturális befolyása alól. A hierarchikus, kasztokban gondolkodó felfogás más vallásokban is szilárdan meggyökerezett – tanításuk ellenére. Így aztán buddhista dalitok éppúgy léteznek, mint muszlim vagy keresztény dalitok.

A keresztény papságnak, ill. a keresztény vezető testületeknek még csak 5 %-a dalit, jöllehet a dalitok az

ország összes keresztényeinek legalább 60 %-át teszik ki. „De már ez az 5 % is nagy haladás, mert 20 évvel ezelőtt egyáltalán nem volt dalit a lelkészek között. Valami tehát változik. Az érinthetlenséget néhány kivételtől eltekintve már nem gyakorolják olyan nyíltan. A fejekben és a felsőbb kasztok lelkében azonban még erős gyökerei vannak”, mondja *Louduswamy*, exelnöke annak a „dalit-ügyi bizottságnak”, amelyet az indiai Katolikus Püspöki Kar hívott életre. Még mindig léteznek olyan keresztény temetők, ahol külön részekben nyugszanak a magasabb kasztok, illetve a dalitok halottai. És néhány templom zárva marad, mivel az érinthetetlenek nem akarnak meghajolni a felsőbb kasztok parancsának, hogy bizonyos ünnepeket külön-külön tartsanak meg.

„A kasztkülönbségek ellenére sok területen van egyenlőség. Egy dalitnak alapvető jogai vannak, például a bármely egyházi hivatalhoz ju-

tás joga, amihez hasonló a hindu társadalomban nem létezik. A keresztény üzenet mindenki egyenlőségét tanítja, még ha ezt nem lehet is rögtön megvalósítani”, magyarázza *Philemon Raj*, Louduswamy utóda. 2000-ben a dél-indiai Hyderabad *Marampudi Joji* személyében először kapott dalit érseket India katolikus egyházának történetében. Ez fontos siker volt a dalitok számára, még ha részben rendkívül dühösen kommentálták is sokan.

A dalitok legtöbbje azonban még mindig azért küzd, hogy – amint egyik aktivistájuk fogalmazott – „emberként élhessen ebben az országban”. Ambedkar így fogalmazta meg a célt: „A mi harcunk nem gádzagságról vagy hatalomért folytatott harc. Ezért harcolunk, hogy visszanyerjük szabadságunkat, emberi mi voltunkat.” A Bombayba tartó menet egyik transzparensén ezeket a szavakat is lehetett olvasni.

Brigitte Voykowitsch

Forrás: Publik-Forum, 2004/1

„Csodálatos, hogy az emberek mennyire nem engedik megzavarni magukat tönkremenésükben.” (Hamvas Béla)

Erdőtüzek emberi kezektől

Klíma, pénz és a természet

Emberek menekültek a lobogó lángok elől, több mint százan égtek el vagy fulladtak meg Olaszországban, Franciaországban és az Ibériai-félszigeten. Számatalan állat pusztult el – az egykor eleven természet holdbéli tájjá változott. De alig oltották el a tüzeket, mindenki napirendre tér a dolog fölött. A politika a kártalanításról vitatkozik, de általánosságban azt a tételt képviseli, hogy a természeti katasztrófákat, így az erdőtüzeket sem lehet megakadályozni, főként nem egy olyan forró nyáron, mint az idej volt.

Ez a tétel csattanós bizonyítékot nyújt ugyan az elfojtás nyilvánvalóan túlságosan is emberi művészetére – azonban mérőfeldekkel elmegy a valóság mellett. A dél-európai (és másutt fellángolt) erdőtüzek nagyobb részt nem természeti katasztrófák, hanem emberek művei, amelyek betekintést nyújtanak a világot fenyegető, szörnyű emberi mélységekbe.

Már ennek, a 2003-as évnek a forró szakasza is éppoly kevéssé véletlen, mint a 2002-es év százas rekordokat döntő árvizei. Természetesen minden talkshow-ban fellép egy időjárás-béka, aki ártalmatlan színben tüneti fel az ügyet: Ilyesmi mindig is adódott. Ezzel kapcsolatban a színész Peter Usztyinov már korábban megállapította, hogy a „szakértők” még a világvége pillanatában is talkshowkban hirdetnék, hogy az adott feltételek mellett egyáltalán nem lehetséges a világvége. Közben a klímakutatók 20 éve egyetértenek abban, hogy a klímának az ember által okozott felmelegedése világszerte egyre szélsőségesebb időjárás viszonyokhoz fog vezetni. A hurrikánok növekvő száma, az ázsiai és európai árvíz-katasztrófák éppúgy a klíma felmelegedésének jelei, mint a szélsőségesen forró

időszakok. Az, hogy még mindig vitatják ezeket az összefüggéseket, nem más, mint kísérlet arra, hogy eltereljék a figyelmet az elkerülhetetlen következményekről.

Megfelel a drámai fejleménynek, hogy a nagy, az emberek által okozott klímaváltozás a forró szakasz révén úgy esett egybe a helyi „kis” emberi katasztrófákkal, hogy erdők égtek. Dél-Európában nyíltan abból indulnak ki, hogy az erdőtüzek legnagyobb részét *szándékosan okozták* – gazdasági érdekből: Dél-Olaszországban a maffia abban reménykedik, hogy állami megbízásokat kap az újjáépítésre és az erdők újratelepítésére. Portugáliában és Spanyolországban a természetvédelem sok befektetőnek áll útjában, ők szívesebben építenek szállodákat és golfpályákat. Véletlen-e, hogy Portugáliában 65 gyújtogatót tartóztattak le, méghozzá úgy, hogy egy részüknek még több ezer euró volt a zsebében? Ehhez társul az az erdőpolitika, amely nem a természet hosszú távú szükségleteit követi, hanem az emberek rövid távú érdekeit. Mallorcán a lángok mindenekelőtt olyan erdőkben találtak táplálékot, amelyekben egy két évvel ezelőtti vihar sok fát kidöntött. A hatóságok nem takarították el a kiszáradt törzseket és ágakat – az ilyesmi túlságosan drága. Portugáliában több mint 30 éve monokultúrákkal váltják fel a vegyes erdőket, mindenekelőtt eukaliptuszfákkal. Ezek már néhány év múltán adnak eukaliptuszolajat. Mindazonáltal az eukaliptuszfák felszívják a környék vízkészletét, s így az kiszárad. Tetézi a bajt, hogy az eukaliptuszfák igen gyorsan égnek: egy szikra elég az erdőégéshez.

A 2003-as év erdőtüzei sokkal többek, mint természeti katasztrófák. Jelzőtüzek: megmutatják, milyen pusztítóan bánik az ember a természettel, és hosszú távon hogyan végződhet ez az ember önpusztításában. A következtetések levonása azonban, úgy tűnik, nem kívánatos.

Wolfgang Kessler

Forrás: Publik-Forum, 2003/16